

Dr Henryk Błażejowski
Bydgoszcz

KATEDRA PEDAGOGIKI PRACY WSP W BYDGOSZCZY **- ORGANIZACJA, DZIAŁALNOŚĆ, ROZWÓJ**

Wprowadzenie

Przedsięwzięcia naukowo-badawcze oraz dydaktyczno-wychowawcze omawianej jednostki organizacyjnej uczelni warunkują głównie: rozwój pedagogiki pracy, przemiany społeczno-gospodarcze kraju oraz wymagania szkoły wyższej.

W wielu wypowiedziach wyrażany jest pogląd, że interesująca nas specjalność naukowa powstała w wyniku burzliwego, ale nierównomiernego rozwoju nauk pedagogicznych. Preferowany w nich nacisk na dominację kształcenia umysłowego spowodował w praktyce rozwój osobowości u wielu młodych ludzi w znacznym oderwaniu od realiów życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. Jedną z konsekwencji tego zjawiska są schorzenia naszego systemu pracy., Znajduje to odbicie w degradacji jej wartości, niskiej ilościowej i jakościowej intensywności jej wykonywania a także w wadliwych stosunkach i organizacji pracy. Pedagogika pracy stara się w tej sferze działać w kierunku opracowywania metod skutecznego kształtowania u człowieka-obywatela-pracownika układu odpowiednich wartości autotelicznych a jednocześnie społecznie użytecznych.

W związku zaś z najczęściej wymienianymi zadaniami szkoły wyższej bierze się szczególnie pod uwagę:

- kształcenie i doskonalenie wysoko kwalifikowanych kadr dla gospodarki i kultury narodowej.

- prowadzenie badań naukowych zarówno podstawowych, jak też stosowanych,
- kształcenie kadr naukowych i ich doskonalenie,
- pielęgnowanie i rozwijanie kultury narodowej i oddziaływanie na środowisko.

W związku z powyższym niniejsze zdanie sprawy z przebytego okresu działalności Katedry zakłada ukazanie podejmowanych wysiłków i uzyskiwanych osiągnięć, jak i rozliczenie z przyjętych zobowiązań i zadań.

1. Powstanie i rozwój organizacyjny Katedry

Można w tym zakresie wyodrębnić trzy znaczące etapy:

- powstanie Zakładu Pedagogiki Pracy,
- zorganizowanie odpowiedniego kierunku studiów,
- powołanie Katedry Pedagogiki Pracy.

Geneza powstania Katedry wiąże się z podejmowanymi działaniami na rzecz upowszechnienia idei pedagogiki pracy w bydgoskiej uczelni pedagogicznej a także bliższym i dalszym środowisku naukowym, gospodarczym, kulturalnym. Za początek tych przedsięwzięć należy uznać datę trwałego związania się z naszą uczelnią wówczas docenta doktora hab. Zygmunta Wiatrowskiego. Nastąpiło to w roku 1974 wraz z podjęciem przez niego pracy, w ramach pierwszego miejsca zatrudnienia, na Wydziale Pedagogicznym. Wcześniej, jako bydgoszczanin, zatrudniony był najpierw w Instytucie Kształcenia Nauczycieli a później w Instytucie Kształcenia Zawodowego w Warszawie, pracował zaś u nas w niepełnym wymiarze godzin dydaktycznych na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym byłej Wyższej Szkoły Nauczycielskiej.

Zakład Pedagogiki Pracy został powołany do życia z dniem 1 października 1975 roku w trzyosobowym składzie: docenta (dr hab. Z. Wiatrowski), starszego wykładowcy (mgr Henryk Błażejowski) oraz asystentki (mgr Aleksandra Tomaszuk). Podjęli oni zajęcia dydaktyczne z zakresu pedagogiki pracy na kierunku studiów "pedagogika kulturalno-oświatowa". W 1977 roku doc. Z. Wiatrowski rozpoczął z grupą studentów studiów dziennych seminarium magisterskie związane tematycznie z działalnością pozaprodukcyjną przemysłowych zakładów pracy. Osoby te ukończyły studia w 1979 roku ze specjal-

nością pedagogiki kulturalno-oświatowej i dodatkowym przygotowaniem z zakresu pedagogiki pracy. Również w tym czasie na studiach dziennych i zaocznych wychowania technicznego znalazły się pojedyncze osoby chętne do podjęcia tematów magisterskich z problematyki wychowania przez pracę oraz orientacji i poradnictwa zawodowego. Pracowały one pod opieką H. Błażejowskiego.

Kolejny z wyróżnionych wyżej etapów rozwoju Katedry rozpoczął się w roku 1978. Wtedy to pozyskano pierwszych studentów na kierunek pedagogika pracy. Na trzeci rok czteroletnich studiów zaocznych przyjęto osoby zainteresowane tą problematyką i pracujące na odpowiednich stanowiskach pracy. Pochodziły one z różnych kierunków studiów pedagogicznych. W ten sposób skupiono 17 studentów zaocznych i 4 eksternistów. Na drugi rok studiów w ten sam sposób zgłosiło się 10 studentów zaocznych i 12 eksternistów, zaś na pierwszy rok pedagogiki pracy przyjęto w oparciu o kurs przygotowawczy i egzamin wstępny 30 pracowników służb socjalnych, pracowniczych i działaczy związkowych. W związku z tym Zakład został wzmocniony kadrowo (mgr Ewa Kubiak-Jurecka i mgr Elżbieta Podoska-Filipowicz). Rozszerzono także bazę lokalową i wyposażenie w techniczne środki nauczania. W roku 1979 przyjęto pierwszą grupę osób na czteroletnie studia dzienne. Dalszy rozwój osobowy Zakładu wiąże się z przyjęciem do pracy mgr Ryszarda Gerlacha (w roku 1981) oraz dra Józefa Sługockiego, dra Stanisława Tochowicza a także w wymiarze połowy etatu dra Edwarda Marciszewskiego (nastąpiło to w roku 1983). W roku 1984 zatrudniono na pełnym etacie mgr Irenę Kropińską.

W efekcie powiększania się kadry dydaktycznej i liczby studentów prowadzone były następujące formy organizacyjno-programowe kształcenia i doskonalenia pedagogów pracy:

- czteroletnie (1978-1987) i pięcioletnie (1982 i nadal) studia zaoczne,
- czteroletnie (1979-1985) i pięcioletnie (1982-1987) studia dzienne,
- studia eksternistyczne (1978-1984),
- Podyplomowe Studium Orientacji I Poradnictwa Zawodowego (1989/90),
- Studium Przygotowania Pedagogicznego dla nauczycieli przedmiotów zawodowych (1991/1992).

W analizowanym okresie w omawianej jednostce organizacyjnej rozszerzono działalność dydaktyczną na następujące kierunki studiów: wychowanie techniczne, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, nauki społeczne, resocjalizacja a także kontynuowane są zajęcia na pedagogice kulturalno-oświatowej. Z reguły wyklada się i prowadzi konwersatoria z zakresu pedagogiki pracy, ale również z andragogiki, socjologii pracy, metodologii badań pedagogicznych, polityki społecznej, dydaktyki oraz wykłady monograficzne i seminaria pedagogiczne. Od roku 1988 na kierunkach studiów wychowania przedszkolnego oraz nauczania początkowego prowadzone są seminaria magisterskie związane tematycznie z pedagogiką pracy.

Nowe jakościowo zmiany organizacyjne nastąpiły w roku 1988. W związku z nadaniem w dniu 15 lipca tegoż roku kierownikowi jednostki tytułu profesora nauk humanistycznych, z dniem 1 października podniesiono rangę zakładu do poziomu katedry. Obecnie zatrudnionych jest tu na pełnym etacie 7 pracowników naukowo-dydaktycznych (profesor dr hab. Z. Wiatrowski; adiunkci - dr H. Błażejowski, dr R. Gerlach, dr E. Podoska-Filipowicz, dr S. Tochowicz) asystenci - mgr Maria Bąk, mgr Iga Bartuzi) oraz laborantka Renata Skólmowska. W wymiarze części etatu pracują: dr inż. Tadeusz Pracki, dr Edward Marciszewski, dr Franciszek Szlosek, a w godzinach zleconych - dr inż. Czesław Kosiński.

Działalność dydaktyczna Katedry wspomagana jest wieloletnią współpracą specjalistów z innych komórek organizacyjnych uczelni. Są to: prof. dr hab. E. Trempała - pedagogika społeczna, prof. dr hab. R. Ossowski - psychologia pracy, prof. dr hab. E. Bielicki - resocjalizacja, doc. dr E. Fryckowski - filozofia pracy, etyka zawodowa, doc. dr J. Frątczak - andragogika, pedagogika porównawcza. Gościnne wykłady prowadzili: prof. dr T. Nowacki, prof. dr hab. S. Kaczor, prof. dr hab. W. Rachalska, doc. dr K. Czarnecki, prof. dr hab. S. Szajek, a także osoby z zagranicy - specjaliści dyscyplin pokrewnych pedagogice pracy.

Na dzień 20 czerwca 1992 roku Katedra może poszczycić się 86 absolwentami studiów dziennych, 337 absolwentami studiów dla pracujących (w tym 66 eksternistów) oraz 71 osobami, które ukończyły studia podyplomowe. Aktualnie studiuje 42 studentów zaocznych a dalszych 67 kandydatów oczekuje na przyjęcie.

Ogółem w ramach Katedry realizuje się rocznie około 3800 godzin zajęć dydaktycznych na studiach dziennych (różne kierunki pedagogiczne, nauki społeczne, wychowanie techniczne), a głównie na studiach zaocznych (najwięcej na pedagogice pracy). Pracownicy Katedry włączają się w prace studiów podyplomowych (Pedagogiczne dla Młodej Kadry Nauczycieli Akademickich, Wychowania Technicznego, Orientacji i Poradnictwa Zawodowego, Wychowania w Rodzinie, Pedagogiki Opiekuńczej). Prowadzono też zajęcia na Fakultatywnym Studium Pedagogicznym w Akademii Techniczno-Rolniczej a także na Studium Pedagogicznym dla nauczycieli szkolnictwa zawodowego organizowanym przez Oddział Doskonalenia Nauczycieli CDN. W roku akademickim 1991/92 prowadzono roczne Studium Przygotowania Pedagogicznego dla nauczycieli przedmiotów zawodowych. Ukończyło je 72 nauczycieli przedmiotów teoretycznych lub praktycznego nauczania zawodu.

Działalność organizacyjna Katedry regulowana jest corocznie zgodnie z ustaleniami zawartymi w dokumencie pt. "Organizacja i plan pracy Katedry Pedagogiki Pracy". Ujęte są tam zadania ogólne, organizacja pracy, główne kierunki badań naukowych, plan zebrań, konferencji i seminariów naukowych, zamierzenia i plany związane z rozwojem naukowym pracowników oraz inne formy aktywności organizacyjnej, dydaktycznej i naukowej.

2. Kształcenie i doskonalenie kadr dla gospodarki i kultury narodowej

Pedagodzy pracy uznają założenie, że jednym z istotnych czynników, który tworzy świat ludzki jest praca, a kontakt i sposób znalezienia się w tym świecie, poprzez działalność pracowniczą, jest ważnym zagadnieniem wychowawczym. W związku z tym problematyka wychowania przez pracę, do pracy i w toku pracy stanowić winna zamierzony i celowo zorganizowany system działalności wychowawczej. Realizatorami tych zamierzeń, wykazującymi się specjalnym typem przygotowania zawodowego, są pedagogzy pracy. Ich istnienie wsparte jest tym, że we współczesnej organizacji życia społecznego istnieje wiele instytucji - nie tylko szkoła - których ważnym zadaniem jest współdziałanie w wychowaniu jednostek i grup społecznych. Obraz zawodu i charakterystyka kwalifikacji pedagoga pracy zależy od dorobku naukowego pedagogiki pracy, poziomu oświaty i wychowania, stanu gospodarki i kultury

narodowej oraz organizacji życia społecznego, a także możliwości zatrudnienia i funkcjonowania tych specjalistów.

Osoba pedagoga pracy rozpatrywana bywa w trzech ujęciach. W znaczeniu szerokim jest nim każda osoba zajmująca się działalnością wychowawczą przez pracę, do pracy i w toku pracy, zatrudniona w szkole, w zakładzie pracy lub szeroko rozumianym środowisku społecznym. W znaczeniu profesjonalnym dotyczy to specjalisty legitymującego się właściwym wykształceniem w zakresie pedagogiki pracy i dyscyplin z nią związanych oraz zajmującego odpowiednie do posiadanych kwalifikacji stanowisko pracy. Wreszcie, dyscyplinarne rozumienie tej osoby wiąże się z prowadzeniem badań zgodnych z zakresem i obszarem badań pedagogiki pracy.

Podstawę wyjściową do tworzenia omawianej specjalności zawodowej stanowiło Rozporządzenie Nr 93/74 z dnia 30 sierpnia 1974 roku podjęte przez Prezydium Rządu w sprawie zgodnego z potrzebami gospodarki narodowej kształcenia i zatrudniania absolwentów szkół wyższych. W oparciu o to w naszej uczelni opracowano pierwsze w kraju wersje planów studiów i uzasadnienie celowości kształcenia pedagogów pracy. Głównym inicjatorem i realizatorem tych poczynań był doc. Z. Wiatrowski. W roku 1978 odbyło się pierwsze spotkanie konsultacyjne, którego celem było określenie właściwości tej specjalności pedagogicznej. W kwietniu 1979 roku zorganizowano krajową konferencję poświęconą profilowi takich studiów. Ośrodek nasz aktywnie włączył się w kolejne konferencje (Częstochowa 1980 i 1982 r.) i spotkania Zespołu Przedmiotowego Pedagogów w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki poświęconych przygotowaniu dokumentacji organizacyjno-programowej dla omawianego kierunku studiów. Dzięki tym działaniom w czerwcu 1980 roku minister podpisał plan studiów oraz założenia programowe dotyczące kształcenia specjalistów w zakresie pedagogiki pracy. Wsparcie to zostało opracowaną w 1981 roku w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych nową wersją klasyfikacji zawodów - specjalności, w której uwzględniono pedagoga pracy w grupie specjalistów nauk humanistycznych w powiązaniu z zawodem pedagoga.

Na tej podstawie realizowane są przez Katedrę odpowiednie zadania badawcze, organizacyjne oraz dydaktyczno-wychowawcze. Dotyczą one przede wszystkim:

- planów i programów studiów,
- form, metod i środków przekazywania wiedzy,
- form i metod działania wychowawczego,
- organizacji i bazy materialnej studiów,
- samych studentów,
- kadry naukowo-dydaktycznej.

Plany i programy studiów traktowane są jako podstawowy dokument właściwej konstrukcji i realizacji merytorycznych celów kształcenia. Opierają się one na modelu absolwenta ogólnych studiów pedagogicznych z uwzględnieniem charakterystyki kwalifikacji pedagoga pracy. Program kształcenia obejmuje przedmioty wspólne dla kierunku pedagogiki, przedmioty fakultatywne oraz specjalistyczne. Łączny ich wymiar na pięcioletnich studiach zaocznych wynosi około 1200 godzin zajęć dydaktycznych. Zaznaczyć należy, że w naszej uczelni zaprzestano kształcenia pedagogów pracy na studiach dziennych z końcem roku akademickiego 1986\87. Wpłynęły na to trudności z pozyskaniem właściwych kandydatów oraz kłopoty z zatrudnieniem absolwentów. Wcześniej ze strony Katedry zgłaszano postulat zmiany kształcenia w formie specjalizacji na kierunku pedagogiki w samodzielny kierunek studiów. Wsuwano też sugestię przyjmowania na studia w zasadzie absolwentów średnich szkół zawodowych z dwuletnią praktyką w zawodzie. Nie znalazło to jednak akceptacji resortu.

Z początkiem roku akademickiego 1990/91 zgłoszono nową koncepcję pedagogicznych studiów dziennych, która nosi nazwę studiów segmentowych. Istota innowacji, przygotowanej koncepcyjnie przez prof. Z. Wiatrowskiego, polega na:

- prowadzeniu studiów dwustopniowych,
- realizowaniu w ramach pierwszego stopnia (3-letniego) oprócz zadań kształcenia ogólnopedagogicznego, także kształcenia specjalistycznego - (w tym zakresie pedagogiki pracy) oraz kształcenia w drugiej specjalności nauczycielskiej,
- realizowania w ramach drugiego stopnia (2-letniego) studiów w dziedzinie nauk pedagogicznych kończących się nadaniem tytułu magistra pedagogiki.

Ważne jest przy tym, że studenci wybierają specjalność pedagogiczną (pedagogikę opiekuńczo-wychowawczą, pedagogikę kulturalno-oświatową lub pedagogikę pracy), a także fakultet nauczycielski.

Kierownictwo i pracownicy Katedry mają na uwadze to, że o merytorycznej wartości procesu dydaktycznego decyduje także forma i dobór metod przekazywania treści kształcenia. Celowy dobór najskuteczniejszych metod studiowania dostosowany jest do warunków, w jakich przebiega ten proces, do poziomu zainteresowań i możliwości ludzi których obejmuje. Jednocześnie dostosowuje się go do dyscyplin jakich dotyczy, z których nieomal każda ma swoje odrębności metodologiczne i metodyczne.

Przeprowadzone w 1988 roku badania wśród absolwentów pedagogiki pracy pozwoliły określić średnie wartości oceny wyniesionego ze studiów: przygotowania teoretycznego (na poziomie 3,5 dla studiów dziennych i 4,0 dla studiów zaocznych) oraz przygotowania praktycznego (3,1 dla studiów dziennych i 3,8 dla studiów zaocznych). Wyższe oceny przygotowania zawodowego wynoszone przez absolwentów studiów zaocznych wynikają z faktu łączenia w procesie dydaktycznym wiedzy teoretycznej i praktycznej z posiadanym doświadczeniem zawodowym i życiowym. Natomiast wyraźnym utrudnieniem jest łączenie nauki z obowiązkami pracy zawodowej i rodzinnymi (domowymi). Znalazło to miejsce u ponad 40% badanych. Innym istotnym utrudnieniem, zdaniem prawie 35% respondentów, jest przerwa w nauce przed rozpoczęciem studiów. Prawie 29% wypowiedzi wskazuje na przeladowany program nauczania. U 21% absolwentów istotną przeszkodą w studiowaniu była wadliwa organizacja zajęć szkolnych. Duże kłopoty sprawia też permanentny brak podręczników (ponad 17% wypowiedzi). Kolejną trudność (u 14% badanych) stanowi brak umiejętności efektywnego studiowania, głównie samodzielnego zdobywania wiedzy.

Biorąc pod uwagę formy i metody oddziaływania wychowawczego trzeba zauważyć, że w grę wchodzi tu zarówno elementarne sprawy kształtowania form i kultury poprawnego zachowania się, koleżeńskich i społecznych postaw, poczucia odpowiedzialności i rzetelności w wypełnianiu powierzonych zadań oraz współodpowiedzialności w zbiorowym działaniu, jak i kształtowanie twórczej aktywności oraz świadomych postaw obywatelskich i pracowniczych.

W funkcjonowaniu Katedry kładzie się nacisk na dyscyplinę pracy, podwyższanie poziomu studiów, nadawanie im wysokiej rangi i pożytku społecznego. Kontakty ze studentami, oprócz realizacji zajęć dydaktycznych, mają miejsce podczas częstych spotkań z kierownikiem Katedry, opiekunami roczników oraz w toku indywidualnych i grupowych konsultacji. Dobre są również więzi z absolwentami. Wyrazem tego był udany pod względem naukowym i towarzyskim zjazd absolwentów z okazji XX-lecia WSP. Zjazd absolwentów pedagogiki pracy był, jak dotąd, jedynym w ramach uczelni.

Na tle dość skromnego wyposażenia uczelni w nowoczesne środki techniczne służące realizacji programu dydaktycznego Katedra Pedagogiki Pracy wyróżnia się tu pozytywnie. Dysponuje dobrze wyposażoną salą seminaryjną, w której oprócz zautomatyzowanych środków audiowizualnych znajdują się inne pomoce, jak komputer czy też zbiór prac magisterskich. W ogólnie znanych kiepskich warunkach w zakresie wyposażenia w skrypty i podręczniki, również i tutaj można odnotować pewne osiągnięcia Katedry. Podstawowy skrypt z zakresu pedagogiki pracy autorstwa Z. Wiatrowskiego napisany jest w sposób ułatwiający samodzielne studiowanie ze względu na zawarte w nim elementy programowania dydaktycznego przekazywanych treści. W roku 1990 ukazała się praca E. Podoskiej-Filipowicz: Podstawy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego. Katedra dysponuje i udostępnia studentom liczne wydawnictwa zwarte będące wynikiem badań indywidualnych i zespołowych pracowników - wykładowców na studiach pedagogiki pracy. Wzbogacają to również wydawnictwa Instytutu Kształcenia Zawodowego oraz publikacje w czasopismach specjalistycznych.

Jak sygnalizowano wyżej istnieją często trudności w prawidłowej organizacji toku studiów, tj. racjonalnym rozkładzie zajęć, rygorów, sesji, zjazdów, które w zasadzie nie podlegają bezpośrednim decyzjom Katedry, a są bolączką ogólnouczelnianą.

Studenci stanowią "przedmiot" swoistej działalności Katedry i są zarazem jej "podmiotem". Nie można sobie wyobrazić zadowalających rezultatów dydaktyczno-wychowawczych bez ich świadomego oraz czynnego uczestnictwa.

Obecnie na dwóch rocznikach studiów zaocznych (w roku 1990 czasowo wstrzymano przyjęcia na większość studiów zaocznych w naszej WSP) pobiera

naukę na IV roku - 17 oraz na V - 25 osób. Są to w większości pracownicy uspołecznionych zakładów pracy (około połowa zatrudniona jest w szeroko rozumianej działalności usługowej, prawie trzecia część pracuje w szkolnictwie a reszta w bezpośredniej działalności produkcyjnej). W obszarze kształcenia przedzawodowego pracują oni jako nauczyciele różnych przedmiotów w szkołach podstawowych. Na terenie szkolnictwa zawodowego zatrudnieni są w charakterze nauczycieli praktycznego nauczania zawodu. W obszarze służb pracowniczych oraz doskonalenia zawodowego studiujące u nas osoby pracują jako organizatorzy oświaty i szkolenia, specjaliści w zakresie zatrudnienia i polityki kadrowej, pracownicy służb administracyjno-gospodarczych lub socjalno-bytowych. W administracji państwowej, samorządowej oraz w instytucjach i organizacjach społecznych są pracownikami biurowymi, inspektorami bhp, działają w służbach porządku publicznego, w opiece społecznej, resocjalizacji i służbie zdrowia.

Na zgłoszenia kandydatów na ten kierunek studiów, jak i atmosferę w toku jego realizacji istotny wpływ mają następujące rodzaje podejść w zakładach pracy i w szerszym środowisku:

1. Przekonanie, że specjalista taki jest zbędny. Opiera się to na poglądzie, że wystarczy skoncentrowanie się na mechanizmach ekonomicznych i organizacyjno-prawnych, zaś drugorzędną rolę spełnia reprodukcja kadr kwalifikowanych, doskonalenie zawodowe pracowników, wiązanie ich kwalifikacji z systemem wynagradzania.
2. Przekonanie, że pedagog pracy rozwiąże niemal wszystkie niedomagania zakładu pracy. Miałby on automatycznie uzdrowić stosunki społeczne, organizację pracy, motywację do jej efektywnego wykonywania itp. Są to oczekiwania daleko przerastające możliwości tej osoby, i nie tylko jej.
3. Przekonanie, że pedagogika pracy i jej reprezentanci mogą służyć pomocą w uporządkowaniu szeregu spraw, które wymagają specyficznej wiedzy o zachowaniu się człowieka w procesie pracy. Są to oczekiwania realne, oparte na właściwym rozeznaniu w potrzebach i możliwościach wykorzystania nauk społecznych, w tym pedagogicznych, w zawiadywaniu zakładem pracy i jego załogą.

Z przykrością trzeba zaznaczyć, że obecnie to ostatnie stanowisko znajduje stosunkowo mało zwolenników wśród kierownictw zakładów pracy,

decydentów przemian społeczno-gospodarczych w kraju, jak i u niektórych realizatorów edukacji narodowej.

Kadra naukowo-dydaktyczna Katedry, jej wskaźniki ilościowe, a głównie jakościowe, mają szczególnie duży wpływ na prawidłowy przebieg oraz funkcjonowanie wszystkich elementów procesu badawczego oraz dydaktyczno-wychowawczego. To właśnie kadra nauczająca ustala koncepcje realizacji planów i programów studiów, ponosi odpowiedzialność za ilościowe i jakościowe wyniki kształcenia. Pomyślnie wyniki w pracy dydaktyczno-wychowawczej zależą również od przygotowania zawodowego nauczycieli akademickich. Obejmuje ono wiedzę merytoryczną (rzeczową, specjalistyczną, kierunkową) oraz wiedzę i umiejętności pedagogiczne.

W przypadku naszej Katedry wszyscy jej pracownicy dysponują przygotowaniem zawierającym oba wyżej podane składniki. Jeżeli chodzi o przygotowanie merytoryczne, to oprócz wyposażenia w wiedzę z zakresu pedagogiki pracy dysponują oni kwalifikacjami dodatkowymi z zakresu następujących dyscyplin: matematyka, fizyka, prawo, nauki techniczne, nauki medyczne, socjologia, ekonomia, pedagogika kulturalno-oświatowa, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Wywodzi się to z wcześniejszego wykształcenia zdobytego na studiach wyższych zanim podjęto działalność na polu pedagogiki pracy. Wszyscy także legitymują się (często długoletnią) pracą nauczycielską w szkolnictwie (głównie zawodowym) a także pracą w administracji i przemyśle (również na stanowiskach kierowniczych). Stwarza to w sumie wielce sprzyjające okoliczności do wszechstronnego oświetlenia podejmowanych problemów naukowych, jak i rzeczowego podejścia w kształceniu pedagogów pracy.

3. Prowadzenie badań naukowych

Pracownicy Katedry realizują trzy rodzaje badań:

- badania indywidualne, związane z własnym rozwojem naukowym,
- badania zespołowe, dotyczące rozwoju pedagogiki pracy,
- badania umowne, w ramach Centralnych Programów Badań Podstawowych.

Generalnie tematyka podejmowanych prac dotyczy edukacyjnych aspektów kwalifikacji pracowniczych. Tematyka szczegółowa obejmuje:

- badania nad nauczycielem szkoły zawodowej oraz nauczycielem form pozaszkolnych związanych z kształceniem zawodowym,
- badania nad rolą służby pracowniczej w realizacji polityki kadrowej w przedsiębiorstwie przemysłowym,
- badania działalności oświatowo-wychowawczej we współczesnym zakładzie pracy,
- teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki pracy,
- badanie powodzeń i niepowodzeń szkolnych uczniów szkół zawodowych,
- badanie powodzeń i niepowodzeń zawodowych pracujących,
- działalność oświatową stowarzyszeń i instytucji branżowych,
- przydatność zawodową i jej uwarunkowania,
- politykę społeczną współczesnego państwa,
- społeczne skutki bezrobocia w Polsce.

Zainteresowania naukowe pedagogiką pracy znajdują odzwierciedlenie w indywidualnych i zespołowych dociekaniach oraz wspólnych analizach interpretacyjnych zarówno na posiedzeniach naukowych Katedry, jak i w szerszym, ogólnokrajowym, czy międzynarodowym gronie osób zainteresowanych tą dyscypliną pedagogiczną. Najwcześniejsze działania prowadzono w ramach Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy, funkcjonującego do 1983 r. przy Instytucie Kształcenia Zawodowego. Włączono się tu (głównie kierownik Katedry) w prace słownikowe, metodologiczne, wydawnicze. Znalazło to odzwierciedlenie w publikacjach i raportach z badań, głównie w zbiorach: *Pedagogika Pracy*, *Szkola-Zawód-Praca* oraz w *Słowniku pedagogiki pracy*.

Przykładowe tematy posiedzeń naukowych Katedry dotyczą niżej podanych zagadnień:

- relacja: człowiek-obywatel-pracownik we współczesnych teoriach pedagogicznych,
- stan wiedzy i badań nad pedagogiem pracy,
- zmęczenie i znużenie w pracy zawodowej,
- udział nauczycieli w doskonaleniu zawodowym pracujących,

- udział stowarzyszeń w realizacji zadań kształcenia ustawicznego pracowników,
- Pedagogiczne Studia Techniczne jako ważne ogniwo kształcenia nauczycieli szkół zawodowych,
- państwo dobrobytu - modelowe konstrukcje kapitalistycznych państw zachodnioeuropejskich,
- czynniki determinujące zadowolenie z pracy w warunkach nowej polityki ekonomicznej w Polsce,
- doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych w aspekcie porównawczym,
- materialne wyznaczniki i warunki działalności dydaktycznej w szkołach różnych typów i poziomów kształcenia.

W badaniach umownych zainteresowania nauczycielem szkoły zawodowej stanowią wieloletni składnik działalności naukowej Katedry. W latach 1976-1980 w powiązaniu z Instytutem Kształcenia Nauczycieli prowadzono je nad nauczycielami przedmiotów zawodowych różnych kierunków kształcenia. W latach 1981-1985 prowadzono je w powiązaniu z Instytutem Kształcenia Zawodowego pod ogólnym tytułem: "Przygotowanie, praca i doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych". W latach 1986-1990 podniesiono je do rangi grupy tematycznej w ramach Centralnego Programu Badań Podstawowych. Zespół badawczy liczył 40 osób - pracowników Katedry, Oddziałów Doskonalenia Nauczycieli, innych uczelni, nauczycieli szkół zawodowych. W odróżnieniu od poprzednich pięcioleci, w których badania nad nauczycielem szkoły zawodowej prowadzone były wycinkowo, w ostatnim okresie podejście do nich nabrało charakteru systemowego i komplementarnego. Najważniejsze ich wyniki zawarte są w opracowaniach zwartych: "Charakterystyki kwalifikacji nauczycieli szkół zawodowych" oraz w raporcie "Kształcenie i doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych". W oparciu o materiały badawcze i analizy porównawcze na przestrzeni ponad 20 lat powstała praca autorstwa Z. Wiatrowskiego *Nauczyciel szkoły zawodowej - dawniej - dziś - jutro*.

Inny znaczący obszar badań umownych prowadzonych przez prof. Z. Wiatrowskiego, dra R. Gerlacha, dr I. Kropińską, dr E. Podoską-Filipowicz oraz dra S. Tochowicza nosił tytuł: "Rola służby pracowniczej w realizacji polityki kadrowej w przedsiębiorstwach". Był on również prowadzony w

ramach CPBP. Realizowano go w randze tematu w powiązaniu z Uniwersyte-tem Łódzkim oraz Akademią Ekonomiczną w Poznaniu w grupie tematycznej: "Racjonalizacja polityki kadrowej w przedsiębiorstwach".

Ponadto trzech pracownicy Katedry (dr H. Błażejowski, mgr M. Bąk, dr S. Tochowicz) uczestniczyli w latach 1986-1990 w realizacji zadań badawczych CPBP pt. "Funkcjonowanie i kierunki rozwoju edukacji równoległej w polskim systemie oświaty i wychowania" w powiązaniu z Katedrą Pedagogiki Społecznej WSP w Bydgoszczy i pod kierunkiem prof. dra hab. E. Trempały. W ramach tego zadania opracowano teoretycznie i empirycznie następujące zagadnienia: "Funkcjonowanie i kierunki rozwoju edukacji równoległej w zakładach produkcyjnych" oraz "Funkcje oświatowo-wychowawcze aparatu państwowego i wymiaru sprawiedliwości".

4. Kształcenie kadr naukowych i ich doskonalenie

Jednym z podstawowych wymogów kwalifikacyjnych pracownika nauko-wo-dydaktycznego jest jego poziom wiedzy i umiejętności z zakresu uprawia-nej dyscypliny wiedzy. Utrzymanie i ciągłe jego podwyższanie wymaga stałego śledzenia rozwoju tej specjalności, aktualizowanie wiadomości, twórczego uprawiania nauki i przyczyniania się do jej wzbogacania.

Działania Katedry Pedagogiki Pracy w Bydgoszczy, a szczególnie jej kierownika sięgają w tej dziedzinie roku 1969, w którym powstało Ogólnopol-skie Seminarium Pedagogiki Pracy. Tutaj zastępcą prof. T. Nowackiego i jednym z kierowników zespołu specjalistycznego był prof. Z. Wiatrowski. Seminarium to stanowiło swoistą szkołę naukową pedagogów pracy z całego kraju i przyczyniło się w znacznym stopniu do upowszechnienia idei tej dyscypliny pedagogicznej, jej rozwoju merytorycznego i metodologicznego oraz stanowiło źródło kształcenia kadr.

W latach 80-tych wyodrębniło się bydgoskie seminarium pedagogiki pracy działające do dzisiaj. Osiągnięciem obu seminariów jest wypromowanie przez prof. Z. Wiatrowskiego 14 doktorów nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki pracy. Problematyka badawcza dotyczyła: powodzeń i niepowo-dzeń w uczeniu się uczniów szkół zawodowych, problemów pedeutologicz-nych dotyczących nauczycieli szkół zawodowych, wychowania do pracy, w

toku pracy i przez pracę, kształcenia politechnicznego, zagadnień oświatowych w zakładzie pracy.

Innym obszarem kształcenia kadry naukowej są staże krajowe i zagraniczne z których korzystali pracownicy Katedry. Kontakty krajowe dotyczą głównie Instytutu Kształcenia Zawodowego oraz niektórych uczelni wyższych (Uniwersytet Śląski, UMCS w Lublinie, Uniwersytet Poznański, WSP w Opolu i WSP w Częstochowie). Staże zagraniczne odbywano w Instytucie Pedagogicznym w Budapeszcie, na Uniwersytecie Kijowskim, w Akademii Nauk Pedagogicznych w Moskwie, we Wszechzwiązkowym Instytucie Kształcenia Zawodowego w Leningradzie, w Instytucie Pedagogicznym w Nowosybirsku, w Instytucie Pedagogicznym w Czerkasach, w Pedagogicznej Fakultacie w Bańskiej Bystrzycy, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Güstrow, w Gesamthochschule w Kassel oraz w innych ośrodkach. Do tego należy dodać liczne i pogłębione kontakty naukowe kierownika Katedry z zagranicznymi środowiskami naukowymi na wschodzie i zachodzie. Pośrednio powyższe kontakty oddziałują na wszystkich pracowników. Szczególnie korzystnie układa się współpraca z Gesamthochschule z Kassel oraz z Instytutami Kształcenia Zawodowego krajów sąsiednich.

5. Udział w rozwijaniu nauk pedagogicznych oraz oddziaływanie na środowisko

Jedną z form prac Katedry są: publikacje wewnątrz - i zewnątrzuczelniane, artykuły i pozycje zwarte związane z tworzeniem podstaw pedagogiki pracy będące wynikiem pracy w ramach problemu węzłowego, publicystyka oraz inne materiały - skrypty, podręczniki, programy, recenzje. Opracowania te z jednej strony są świadectwem dorobku pracowników Katedry, z drugiej zaś informują czytelników o specyficznej problematyce z zakresu pedagogiki pracy.

Kolejną formą udziału w rozwijaniu nauk pedagogicznych i oddziaływaniu na środowisko są konferencje i sympozja naukowe organizowane przez Katedrę. W ostatnich latach były to:

- w 1984 roku: "Naukowe i metodologiczne podstawy pedagogiki pracy".

- w 1986 roku: "Pedagogika pracy wobec aktualnych problemów gospodarczych i edukacyjnych",
- w 1987 roku: "Wychowanie młodzieży dla pokoju" (międzynarodowa),
- w 1988 roku: "Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcja i realizacja społeczna (międzynarodowa),
- w 1989 roku: "Nauczyciel szkoły zawodowej w okresie przemian".

Wśród wielu korzyści wynikających z tych spotkań warto podkreślić te działania, które przyczyniają się do koordynacji i zespolenia wysiłków na rzecz rozwoju pedagogiki pracy i kształcenia kadr naukowych.

Dalszym znaczącym obszarem działania Katedry jest współpraca z bliższym i dalszym środowiskiem naukowym, gospodarczym i społecznym. Dotyczy to włączania się naszych pracowników do prac Centrum Doskonalenia Nauczycieli, innych uczelni bydgoskich, Kuratorium Oświaty i Wychowania oraz Wojewódzkiego Biura Pracy. Utrzymywane są liczne kontakty z zakładami pracy, administracją terenową, stowarzyszeniami naukowymi i branżowymi oraz środkami masowego upowszechniania informacji. Przy Katedrze zlokalizowano Zespół Pedagogiki Pracy Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, a jego pracami kierują od kilku lat - prof. Z. Wiatrowski oraz dr R. Gerlach.

Zakończenie

Jak podkreślono na początku opracowania, organizacja, działalność i rozwój Katedry Pedagogiki Pracy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy warunkowane były, są i najprawdopodobniej będą, głównie dwoma czynnikami - rozwojem pedagogiki pracy jako wyodrębnionej dyscypliny w kompleksie nauk pedagogicznych oraz wymaganiami stawianymi przed polskim szkolnictwem wyższym.

Na oba te elementy wpływają wyraźnie dokonujące się w naszym kraju przemiany ustrojowe, gospodarcze i edukacyjne. Zmianie ulegają przy tym poglądy i system wartości u wielu ludzi. Dla jednych jest to czas wycofywania się z niektórych wcześniej głoszonych poglądów na temat oświaty i wychowania. Inni zaś będą zmuszeni przyznać się do klęski podejmowanych problemów lub decyzji. Wiele bowiem proponowanych wcześniej rozwiązań okazuje się dzisiaj fałszywymi lub nierealnymi do praktycznego wykonania. Zapewne

nie ominie to i pedagogów pracy i będzie potwierdzeniem niewystarczalności niektórych dotychczas sformułowanych hipotez, błędnych konstrukcji pojęciowych oraz niedostatków w łączeniu teorii i praktyki. Jednak dotychczasowy dynamiczny rozwój tej dyscypliny oraz elastyczny sposób reagowania pedagogów pracy na pojawiające się potrzeby i możliwości działania rodzi pomyślnie rozwiązania.

Także drugi element - organizacja i funkcjonowanie szkoły wyższej - nadal stanowi jeszcze obecnie problem nie do końca określony, a tym bardziej rozwiązany. W toku prowadzonych dyskusji formułowane są pytania dotyczące ogólnych, jak i szczegółowych właściwości tego systemu. Określenie w nim miejsca i roli kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia pedagogów pracy jest problemem do rozważań i podjęcia decyzji.

Udział w tym wszystkim pracowników Katedry Pedagogiki Pracy WSP w Bydgoszczy nacechowany będzie zaangażowaniem i kompetencjami.